

territori del veí. un de molt marcat que fa el terme de Llucena entremig del d'Alcora i el de Figueroles, dóna nom a la *Serra de la Sabata* (carena entre les cotes 716 i 581 de l'IGC) Un *Cocó de la Sabata* del terme d'Al canalí, no sé si no es refereix més aviat a certa estructura de roques

En els altres dominis hispànics el mot no es presenta amb arrelament menys profund i antic. En el castellà, el gloss. de Simonet (p. 151) esmenta la frase «de *zapatonos* aut de *avarcas*» d'una escr. de Castella de 978, si bé no en dóna cita precisa; però hi ha forma anàloga l'any 1081 en un doc arag. de S. Juan de la Peña «det ad Da. Sancia de Scta. Cruce unam pellem et --- duos parellos de *çapatonos*». Deu ser la mateixa forma la que es va transcriure aproximadament *zapatonona* d'un doc. mossàrab toledà de 1161; i hi ha encara uns *zapatonos* en un altre doc del S. XI (ZRPb XLVII, 436) El primitiu *çapatos* el tenim en el Poema del Cid, també en un fur de 1124 i en *Sta Maria Egypciaca* (fi S. XIII)

També molt d'això en la més antiga doc portuguesa: «*zapatos* vermelios et de cordovam --- *zapatas* fadadas et *zapatonos* vermelios de bono corio» doc. de 1145, «par de *zapatis*» c. 1235, els plurals *zapati* i *zapate* sovint en doc. de 1275; i el derivat *zapatarius* (ç-) 1145, c. 1215, c. 1265.

Veiem doncs que en cast. i port. ja des d'antic regna la forma masculina *zapato*. Però en el període arcaic no és rar de trobar-hi una forma femenina com la catalana, i com la dels dos casos portuguesos citats de 1145 i 1275. *çapatas* en el *Libro de Alexandre*, en *Sta Maria Egypciaca*, i algun cop en el castellà popular de l'Arx. de Hita: amb aquest caràcter rústic es troba encara en els Ss XV-XVI, si bé cada cop més com a cosa pastoril. En portuguès ha quedat *sapata* com «chinea de coiro» i en accs tècniques. De tota manera el masculí *zapato* va essent cada cop més la sola forma normal des del S. XIV; avui fins a l'Alt Aragó (*θapátos*, Bielsa, 1965).¹

En llengua d'oc veiem quasi sempre el femení *Sabata* des de mj i fi S. XII, en els trobadors provençals Raimbaut d'Aurenga i En Blacatz; car el diminutiu *sabato(n)* sembla tenir caràcter hipocotístic en el llenguadocià Peire Vidal; ja a mj S. XII: «una *czabatas* --- unas *zabatas* ---» en un doc. del Roergue de c. 1160 (Brunel, *Les plus anc chartes en l prov* I, 94.15, 94.21)² El *matís* en la llengua antiga era com en català: una bona sabata. Avui *sabato* hi ha pres el valor pejoratiu que té en francès, però és en data moderna, i a causa de la invasió de la forma afrancesada *soulié*³ Amb alguna excepció gascona, car a St Gaudens, si bé *sabato* és «savate, pantoufle» i *sabatè* «savetier» resta el sentit bo en el diminutiu «*sabatoun*: soulier, *sabatouad*: chaussé de souliers» (Dupleich).

El caràcter general que tenia abans *sabata* com a nom del calçat normal ens el revela el fet que l'arcaic *sudor* (II SUTOR), va ser substituït completament per *sabatier* a Marsella i en altres parts del «Midi» ja en els Ss XIII i XIV, com ens ho mostra la monografia de Thorn (96 n. 1, 101-3).

En contrast amb aquest estat de coses occità i ibero-romànic, el mot que ens interessa presenta constantment sentit despectiu en el Nord de França i a Itàlia (Thorn, 105-6, 129) Val a dir que el fr. *savate* 'sabata vella, esbotzada o deforme' és també antic: en el S. XII ja apareix en *Aiol*, i en la forma picarda *chavate*, bona prova que pertot, tant a França com a Itàlia i a tota la nostra Península, la inicial etimològica, hagué de tenir valor africà, potser palatal, CI-, TI- o TS- Per tant el fr. *savetier* i l'it. *ciabattino* (ant. *-attiere*) no han designat el sabater si no el pegot, i per a aquell es reserven denominacions diferents (fr. ant. *sueur*, fr. *cordonnier*, it. *calzolao*, it. sept. *caligher*, *scarparo*)⁴

Malgrat d'això, i amb aquesta reserva, *savate* és un mot ben vivaç i popular en el Nord de França, i d'un encreuament de *savate* amb *bot* (variant de *botte* 'bota'), ha resultat *sabot*, el nom francès de l'esclop [S. XII]. El mateix hem de dir de l'it. *ciabatta* «scarpa vecchia», que ja trobem en el S. XIV (Sacchetti) i XV (Morgante), *ciabattino* i *ciabattiere* pel mateix temps (Giovanni Villani, *Canti Carnascialeschi* etc.)

Passant a les llengües no romàniques, tenim *zapata* en quasi tots els dialectes bascos (llevat de les zones més arcaïques, Roncal, Sule i algun punt de Baixa Navarra, que han conservat el genuí *osket*).

En àrab el mot és estrany a la llengua clàssica, però *sabbât*, apareix com a aràbic ja en antigues fonts hispàniques: des del glossari de Leyden, del S. XI, *RMa*, *PAlc* i moltes escriptures privades de Toledo, Granada i Almeria. Avui l'assenyala Dozy (*Suppl* I, 625-6) en fons aràbiques i berebers del Marroc, Algèria, Tunís, i fins segons sembla més a l'E, on, però, no sé si hi tingué antiguitat i arrels.⁵ El sentit en les fonts hispàniques és simplement 'sabata': «caligae» Gl. de Leyden, «sotular» *RMa*, «calçado común, çapato» *PAlc*, i el mateix valor té almenys en part del Marroc i d'Algèria (Lerchundi, Beaussier); en altres zones africanes és «pantoufle jaune sans talon» o «soulier rouge qui laisse le coude-de-pied entièrement à découvert»⁶

Ara bé aquest mot no està completament isolat en àrab, com sigui que a les Mil i Una Nits el plural *sabbât* (correspondència evident d'un singular *sabbât*) apareix amb el sentit de 'cinturó de cuir'. Doncs 'cuir assaonat' es diu *sibt* ja des d'antic en àrab, i el femení corresponent *sibta* apareix amb el sentit de 'cinturó de cuir' en l'àrab modern d'Egipte i altres terres africanes (Dozy, *Suppl* I, 624); d'on podria hom deduir que *sabbât*, per a un objecte de cuir com ho són les sabates, es derivi regularment d'una vella arrel aràbiga (la substitució de *-bb-* per *-p-* en cast. i port. seria normal, cf. BDC xxiv, 13, 14)

Quina solidesa té *sibt* en àrab? Deuria ser excessiu de qualificar-lo d'àrab clàssic: no figura a l'Alcorà ni en el conte més antic de les Mil i Una Nits (manca en Penrice i Dieterici), en tot cas, però, hi és antic: figura en el gran lèxic del Firuzabadí (c. 1400); no, és veritat, en el del Djauharí (c. 1002), però se'n tenen cites en el del murcià Abensida (c. 1060), i, si bé indirectes, de fonts tan arcaïques com el Xaibani (Me-